

Dr hab. Irena Kałużyńska, prof. ucz.

Zakład Sinologii

Wydział Orientalistyczny

Uniwersytet Warszawski

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Anny Sroki-Grądziel pt. „Językowy obraz emocji negatywnych we współczesnym języku chińskim”

promotor: dr hab. Alicja Pstyga, prof. UG

promotor pomocniczy: dr Wu Lan, prof. UG.

Przedmiotem recenzowanej obszernej rozprawy doktorskiej (łącznie 375 s.) jest próba opracowania kategorii i wykładników wybranych emocji negatywnych we współczesnym języku chińskim. Jej celem zasadniczym jest kategoryzacja, analiza leksykalno-semantyczna i rekonstrukcja obrazu chińskich nazw emocji negatywnych, propozycja ich definicji i wskazanie odpowiedników w języku polskim. Podstawowy językowy materiał badawczy obejmuje 57 nazw emocji negatywnych, jakie znalazły się na listach słownictwa wymaganego do oficjalnego egzaminu znajomości języka chińskiego (HSK) na najwyższym poziomie (poziom ten ma oficjalnie odpowiadać poziomowi C2 w skali ESKOJ).

Przyjętą metodologię i podstawę rozważań w tej pracy stanowi kognitywnie pojęta analiza obrazu świata odzwierciedlonego w języku, w nurcie badawczym określanym jako językowy obraz świata (JOS), oraz analiza leksykalno-semantyczna w międzykulturowym ujęciu badaczki Anny Wierzbickiej i naturalnego metajęzyka semantycznego (NMS), często stosowanego do badania emocji. Ponadto wykorzystano teorię pól leksykalno-semantycznych umożliwiającą wskazanie relacji semantycznych występujących między leksemami. Zgodnie z założeniami językoznawstwa kognitywno-kulturowego dla celów badań zgromadzono trzy typy danych, tzw. S-A-T (dane systemowe, ankieta, teksty).

Dane systemowe w recenzowanej pracy to informacje zawarte w opracowaniach wybranych haseł (57 nazw emocji) przede wszystkim w trzech obszernych współczesnych chińskich słownikach jednojęzycznych (w skrócie oznaczonych XHC, XHZ, GF), ale także przykłady pochodzące z innych reprezentatywnych słowników chińsko-angielskich. Wykorzystano też w kilku przypadkach eksplikacje z najstarszego chińskiego słownika etymologicznego z II w. n.e.

Dane ankietowe wykorzystane w badaniach zostały pozyskane z merytorycznie poprawnej i dobrze opracowanej przez doktorantkę Ankiety (przy użyciu chińskiego narzędzia internetowego), skierowanej do 231 rodzimych użytkowników języka chińskiego, z czego 214 wypełnionych ankiet uznano za spełniające wymogi badania. Pozyskane dane posłużyły m. in. właściwej rekonstrukcji kategoryzacji potocznej, wyłonienia stereotypów, budowie pól leksykalno-semantycznych. Wzór Ankiety w języku chińskim i polskim został zamieszczony w **Aneksie**.

Dane tekstowe pozyskano z popularnego chińskiego czasopisma *Duzhe* (ang. *Reader*), rocznik 2017, oraz ze zbioru tekstów literackich korpusu językowego *BCC yuliaoku*, udostępnianego w Internecie przez Pekijski Uniwersytet Języka. Wybrane teksty umożliwiły uzyskanie ważnych w badaniach dodatkowych informacji leksykalno-semantycznych i sytuacyjno-kontekstowych.

W opisie wyodrębnionych jednostek leksykalnych, czyli nazw emocji negatywnych w języku chińskim, uwzględniono zatem ich morfemy składowe oraz definicje, opisy leksykograficzne i przykłady użycia, typowe kolokacje, konotacje i antonimy. Wskazano możliwe bodźce wpływające na doświadczanie danej emocji, reakcje behawioralne i ideomotoryczne osoby doświadczającej danej emocji. Analizę nazwy kończy eksplikacja w naturalnym metajęzyku semantycznym NMS oraz propozycja ekwiwalentu chińskiej nazwy emocji w języku polskim.

Podjęta tematyka badawcza jest w znacznej mierze oryginalna, a dobór metod i narzędzi badawczych zastosowanych do realizacji celu stawianego przez doktorantkę okazał się trafny i przyniósł zakładane w założeniach badawczych rezultaty. Należy podkreślić, że dotąd nie pojawiły się w językoznawstwie sinologicznym prace dotyczące nazw emocji negatywnych w języku chińskim o tak wypracowanej metodologii opisu i tak systematycznym ujęciu. Doktorantka jako pierwsza podjęła trudne zadanie oryginalnego, wszechstronnego i bardzo dokładnego opisu językoznawczego badanych terminów, zwracając uwagę na cały system mechanizmów językowych i pozajęzykowych związanych ze zjawiskiem emocji. Wyniki podjętych badań mają istotne znaczenie dla językoznawstwa sinologicznego i praktyki nauczania języka chińskiego.

Rozprawa doktorska generalnie składa się z krótkiego **Wstępu** (s. 4-13), wprowadzającego w temat rozprawy i metodologię badań, **trzech rozdziałów**, **Zakończenia**, **Bibliografii**, **Spisu tabel**, **Spisu ilustracji**, sensownych i poprawnych **abstraktów w języku angielskim i chińskim** oraz **Aneksu**.

W **Rozdziale 1** (14-85) przedstawiono teoretyczne podstawy przeprowadzanej analizy: pojęcia podstawowe, definicje i metodologię badań nurtu JOS oraz językoznawcze badania emocji, ze szczególnym uwzględnieniem koncepcji Anny Wierzbickiej i naturalnego metajęzyka semantycznego. W rozdziale tym zawarto także informacje o cechach języka chińskiego i kulturze chińskiej oraz o zależnościach między językiem i kulturą chińską a postrzeganiem i kategoryzacją emocji, a także wskazano na różnice występujące w kategoryzacjach emocji podstawowych w różnych językach i kulturach.

W **Rozdziale 2** (86-95) zawarto omówienie metodologicznych i materiałowych podstaw własnych badań emocji negatywnych i ich wykładników w języku chińskim, przeprowadzanych i zaprezentowanych przez doktorantkę. Wybrane metody i narzędzia badawcze, a także dobór językowego materiału badawczego są uzasadnione i trafne.

Rozdział 3 (96-339), zasadniczy dla recenzowanej rozprawy, przedstawia przeprowadzoną analizę semantyczno-leksykalną 57 chińskich nazw denotujących emocje negatywne. Znakomita ich większość została podzielona według kategorii konfucjańskich na cztery podstawowe kategorie. Są to: kategoria emocji w typie gniewu *nù* 怒 (4 nazwy emocji), kategoria emocji w typie smutku *āi* 哀 (25 nazw), kategoria emocji w typie strachu *jù* 惧 (8 nazw) i kategoria emocji w typie nienawiści *wù* 恶 (7 nazw). Wydzielono i zanalizowano także cztery dodatkowe wyodrębnione kategorie, wykraczające poza kategorie konfucjańskie, czyli emocje w typie wstydu (5 nazw), emocje w typie zagubienia (4 nazwy), emocje w typie dylematu (2 nazwy) i emocje w typie poruszenia (2 nazwy). Przedstawiono także syntetyczne podsumowanie danych dotyczących językowego obrazu świata emocji negatywnych w języku chińskim.

W **Zakończeniu** (340-350) zwrócono uwagę na teoretyczne i praktyczne aspekty analizowanego problemu oraz przedstawiono kompleksowe podsumowanie i wnioski z przeprowadzonych analiz.

Bibliografia (351-367) zawiera ok. 250 pozycji w wielu językach zachodnich i chińskim, są tam publikacje drukowane i źródła internetowe. Dobór literatury i wykorzystanie źródeł są właściwe. Bibliografia jest starannie opracowana, zróżnicowana i wyczerpująca.

Reasumując, w rozprawie w sposób wszechstronny, zróżnicowany i ciekawy przedstawiono i omówiono zagadnienia dotyczące kategorii i wykładników wybranych emocji negatywnych we współczesnym języku chińskim. Na podkreślenie zasługuje fakt bardzo starannego przedstawienia teoretycznych założeń rozprawy, wprowadzenia w kwestie metodologiczne i skomplikowane problemy terminologiczne. Przyjęte założenia teoretyczne i metodologiczne były realizowane z wielką konsekwencją. Wielkim walorem rozprawy, oprócz przedstawienia skomplikowanych kwestii teoretycznych i metodologicznych, jest bardzo obszerny, dobrze dobrany i zaprezentowany materiał badawczy. Nazwy emocji poddano analizie wykorzystując narzędzia i metody typowe dla nurtu JOS, zawarte w nich informacje skonfrontowano z informacjami pochodzącymi z danych ankietowych i tekstów. Pełna rekonstrukcja JOS uwzględnia bowiem oprócz danych językowych także dane pozajęzykowe, na które składają się utrwalona społecznie wiedza o świecie, a także towarzyszące jej przekonania i wierzenia oraz dane „przyjęzykowe” jako np. skonwencjonalizowane zachowania. Stąd, dużym walorem rozprawy jest uwzględnianie nie tylko danych czysto językowych, choć te były najważniejsze.

Uwagi:

Recenzowana rozprawa ze względu na swój charakter i zakres była niewątpliwie bardzo trudnym zadaniem merytorycznym i technicznym. Doktorantka wywiązała się z tego zadania bardzo dobrze, co nie znaczy, że nie wystąpiły pewne niedoskonałości.

W przypadku **publikacji** rozprawy (**co z całym przekonaniem rekomenduję**) należałoby wprowadzić różne, większe i mniejsze, korekty redakcyjne.

- (1) Sugerowałabym zmianę struktury/układu pracy, a właściwie jej podziału na rozdziały. Chociaż doktorantka sensownie uzasadnia (przypis, s. 10) wybór prezentowanego układu rozprawy, wydaje się, że bez większej szkody dla jej zawartości, przejrzystości i logiki prezentacji, a z korzyścią dla jej percepcji i odbioru przez czytelnika, **Rozdział 1 „Wstęp teoretyczny”** można podzielić na trzy rozdziały: (1). „Językowy obraz świata”, (2). „Emocje w badaniach językoznawczych”, (3). „Emocje w języku i kulturze chińskiej”. **Rozdział 3. „Nazwy emocji negatywnych w języku chińskim: kategoryzacja i analiza”** (liczący ok. 230 s.) można podzielić na pięć rozdziałów (odpowiadających wyróżnionym kategoriom emocji, **podrozdział 3.6 „Językowy obraz emocji negatywnych w języku chińskim (konkluzje)”** połączyć z **Zakończeniem**. Są to oczywiście tylko sugestie.
- (2) Moje niezrozumienie i zaniepokojenie powodują rozbieżności pomiędzy danymi zawartymi w Tabeli 3, s. 99-100, Tabeli 5, s. 122, Tabeli 7, s. 216, Tabeli 9, s. 253, a wyliczeniami

podanymi odpowiednio na ss. 101, 123, 216, 254. Dane dotyczą liczby wskazanych przez respondentów Ankiety najbardziej reprezentatywnych nazw emocji z różnych kategorii. Przykładowo, według Tabeli 7, s. 216, zatytułowanej „Najbardziej reprezentatywne nazwy emocji z kategorii 惧 *jù* według wolnych skojarzeń respondentów” na nazwy emocji 恐惧 *kǒngjù* wskazało 152 respondentów, a na nazwę 害怕 *hàipà* było 139 wskazań. Natomiast na s. 217 znajduje się stwierdzenie: „Nazwy emocji wchodzących w zakres niniejszej pracy, które zostały przyporządkowane do kategorii 惧 *jù* przez respondentów i poddane przeze mnie analizie w niniejszym opracowaniu, to: 害怕 *hàipà* (204 wskazania, 95%), 恐惧 *kǒngjù* (191, 89%)”.

- (3) Na s. 218 znajduje się stwierdzenie, trochę przeze mnie/recenzenta obecnie zmodyfikowane: „Drugi [morfem/wyraz 怕 *pà* ‘strach, bać się’] jest powszechnie używany jako nazwa emocji we współczesnym języku chińskim, jednakże nie wchodzi w zakres mojego badania, ponieważ nie znalazł się na liście jednostek wymaganych do egzaminu HSK”. Natomiast na s. 221 w tłumaczeniu przykładu z BCC znalazło się „Ja mu mówiłam, żeby nie *pà** [„oznaczenie gwiazdką oznacza, iż poprzedzający ją wyraz jest jedną z analizowanych jednostek”, s. 12], mamusia przecież jest z Tobą...”. Oczywiście, to techniczna pomyłka, bo występujące w tym samym przykładzie *hàipà*, analizowane w tej pracy, nie zostało oznaczone gwiazdką, choć powinno.
- (4) S. 60, złe sformułowanie: „Morfem ten [情 *qíng* ‘uczucie’] zbudowany jest z dwóch elementów: semantycznego i fonetycznego. Elementem semantycznym jest wspomniane wcześniej ‘serce’... Komponent ten często pojawia się w morfemach związanych z emocjami”. To nie morfem jest tak zbudowany, tylko znak ten morfem zapisujący.
- (5) Generalnie doktorantka bardzo konsekwentnie podaje źródła pozyskanych informacji czy przykładów. Brakuje ich wskazań na ss. 66-68, a także przy pojedynczych przykładach, np. na ss. 159, 178, 195, 201, 227, 239, 244, 266, 268, 288, 292, 298, 319.
- (6) W przykładach zamiast zapisu terminu w transkrypcji pinyin pojawia się czasem zapis znakowy, np. ss. 112, 127, 131, 154, 155, 161, 162, 197, 219, 239, 268, 281, 301.
- (7) Pojawiły się nieliczne błędy różnego rodzaju:
np. w zapisie znakowym, s. 134, w definicji z GF zamiast 难以 zapisano 难易; zob. też przykład z LAC, s. 200, przykład z NEC, s. 278, przykład z BCC, s. 291;
np. w przekładzie, s. 167, powinno być „wnuk/i i wnuczka/i [ze strony córki]”, jest „wnuczek i prawnuki”; zob. też ss. 184, 198;

np. pominięcia w przekładzie fragmentu tekstu, s. 175, przykład z GF, czy s. 176, przykład z DZ;

np. śmieszne literówki, s. 225, 'krzyczącą historycznie'.

(8) Stosunkowo sporo jest błędów interpunkcyjnych (szczególnie brak przecinków), kilka niezręczności stylistycznych.

Powyższe uwagi, wskazujące na pewne niedociągnięcia pracy, bynajmniej nie obniżają mojej ogólnej bardzo dobrej oceny recenzowanej rozprawy doktorskiej.

Z zadowoleniem stwierdzam, że poziom teoretyczny, zawartość materiałowa, walory metodologiczne i zakres tematyczny recenzowanej pracy doktorskiej stawiają ją w rzędzie pozycji ważnych w językoznawstwie i kulturoznawstwie sinologicznym.

Jestem przekonana, że rozprawa mgr Anny Sroki-Grądział odpowiada ustawowym wymaganiom stawianym pracom doktorskim i wnoszę o dopuszczenie jej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Warszawa, 21 marca 2021

